

La 7ième relève tous les mots grecs, on sait que la langue copte est parsemée de mots grecs, tout comme l'Anglais moderne renferme beaucoup de mots romans, la lexicologie copte y trouvera à glaner.

La 8ième donne les principaux mots coptes, avec, pour les verbes, les constructions utilisées.

Monsieur van Lantschoot vient d'être attaché à la Bibliothèque du Vatican, pour aider à faire le catalogue des écrits coptes qu'elle renferme, à cette fin il devra séjourner à Rome trois mois de l'année. Il consacrerà le reste de l'année à ses cours à l'abbaye, et à la formation de jeunes religieux pour les études qui l'absorbent.

C. G. N.

* * *

Dr. D. A. Wumkes, *Sibrandus Leo's Abtenlevens der Friesche Kloosters Mariëngaard en Lidlum*. A. J. Osinga, Bolsward, 1929, in-8°, XLIX-122 blz.

In de Nederlandsche kloosterhistoriographie is deze kritische uitgave der Abtenlevens van Sibrandus Leo een monument. We bedoelen niet dat de uitgave zelve iets nieuws brengt, want we waren reeds in bezit van dezen tekst. In onderhavige studie echter werd deze abtenkronijk wetenschappelijk omlijst, en waar vroeger gewezen werd op haar waarde, zal deze voortaan te over blijken.

De *Inleiding* vormt dan ook de wetenschappelijken kern van dit boek. Waar het gaat over de twee Premonstratenzer kloosters Mariëngaard en Lidlum, sinds de XVIde eeuw uit het katholiek leven van Nederland weggevaagd, was het noodig deze abdijen in haar midden terug te plaatsen : Vandaar een eerste hoofdstuk handelend over de *Premonstratenser Orde en Friesland*. Ook de schrijver zelf wordt belicht : zijn persoonlijkheid, zijn levensverloop, alsmede zijn werken : Enkele dezer gingen verloren ; vooral kennen wij van hem zijn beroemde kaart van Friesland en zijn *Vitae abbatum*. Hier vooral kon de kritische geest van Dr. Wumkes diep doordringen. De personaliteit van Sibrandus Leo wordt uitgediept : het beeld van den kloosterling der XVIde eeuw, met zijn ontwikkeling en zijn zwakheden in de lijn van het leven dier dagen, maar dan toch getrouw aan zijn geloofsbeginnselen midden den massalen afval tot de Hervorming. — Het beeld ook van de wetenschappelijke uiting van dezen witten kloosterling : de kaart van Friesland, wel eens met minachting bejegend, maar die dan toch zou geweest zijn de éérste kaart van Friesland welke later door anderen bijgewerkt werd ; de levens der abten van Mariëngaard en Lidlum, waaruit het mogelijk is het beeld dier abdijen te ontwerpen in haar stoffe-

lijke en geestelijke aangelegenheden. En dat wordt dan ook hier, bij Wumkes, gedaan, die in de kronijken de kleine gegevens plukt, waarbij hij haast heel het godsdienstig, economisch en geestesleven der abdijen schetst.

Natuurlijk wordt er uitgezien naar de historische waarde dezer *Vitae*. Sibrandus, alhoewel slechts eenmaal verwijzend naar een bron, heeft over zijn materiaal beschikt tot het opbouwen zijner kronijk: de *Gesta Abbatum*, de *Brevis historia*, of abtencatalogus, en vooral het kloosterarchief zelve. Zoo werden deze *Vitae* een uitgewerkt catalogus van abtenlevens, waarin het onderling verband telkens gelegd wordt door de successie van de abtswaardigheid. Zonder veel tendenz, is de strekking van het werk sober en zakelijk. "Alles samengenomen, zoo besluit Dr. Wumkes, mag men Sibrandus een geschiedschrijver noemen, die belangrijk is voor de kennis der Friesche Middeleeuwen en de kunst verstaat fragmentarische gegevens tot een geheel samen te voegen. Dat zijn werk waardeering heeft gevonden, blijkt niet alleen uit de vele copieën, maar ook uit het gebruik dat er van gemaakt is door geschiedschrijvers als *us* en van Heussen, welke laatste zijn werk zelfs boven de *Gesta Abbatum* stelt".

Deze kronijk van Sibrandus is bewaard gebleven in verschillende handschriften: een in de provinciale bibliotheek te Leeuwarden, twee in de koninklijke bibliotheek van Brussel, een in de hogeschoolbibliotheek van het Friesch Genootschap te Leeuwarden, een in de provinciale bibliotheek van Friesland te Leeuwarden, en een in de Premonstratenser kloosterbibliotheek van Tongerlo.

Over deze handschriften maakte Dr. Wumkes eene studie der herafkomst, en verdeelt ze in twee groepen: HS. A, (uit de provinciale bibliotheek van Leeuwarden) dat het verlorengegaan origineel het nauwste nabijstaat, en de groep B, welke de andere handschriften schaaft.

De heruitgave, kritisch geleid en met zeer verzorgde aantekeningen en register voorzien, werd gegeven naar den inhoud van Hs. A.

In *Bijlagen* komt eerst eene uiteenzetting over *De dateering van Leo Sibrandus' kaart van Friesland* (ontstaan in 1595); over de *Articulen en Bestek*, of het bouwen van de abdij van Lidlum; de levenschets van *Sibrandus Leo* zelf, bij Suffridus Petri, in zijn werk "*De Viris Illustribus*"; en de *Korte Abtenkatalogus van Mariëngaard*, welke Sibrandus ten dienste stond voor zijn kronijk.

Deze studie is verlucht met vijf photogravuren, voorstellend, de

eerste : een baksteen met een figuur van abt, XIIIe eeuw, afkomstig van Mariëngaard ; de afbeelding der kloosterkerk van Mariëngaard naar eene teekening van omstr. 1730 ; eene reproductie van het zegel der abdij Mariëngaard en van dat des persona van Winsum, de weergave van eene bladzijde van een handschrift met handteekening van Sibrandus Leo (1562), en eindelijk de verkleinde handschriftelijke kaart van Sibrandus.

Niet overal deelen we de opvatting van den schrijver, in detailzaken echter slechts. Zoo ook moeten heel wat feiten uit die dagen beschouwd worden in hun historisch kader van zedelijke gebruiken en opvatting : b. v. nopens een vrijere levensopvatting door de kloosterlingen gehuldigd, staat er dat het "een ingens gaudium gaf als de drie abten in den Kerstnacht den wijn aanspreken", en toch is het feit doodgewoon en niet te laken, voor iemand die leest wat er staat : In 1511 waren er te Mariëngaarde drie abten, een ontslaggever, een andere ontslaggever uit een ander klooster en de abt der abdij zelf. Ieder hunner celebreerde ééne der drie plechtige conventsmissen van dien dag, en bij het middagmaal, het eerste vleeschmaal weer na de adventonthouding, wordt er een glas wijn gedronken, — de doodgewone drank der Nederlanden in die dagen, — en er komt stemming aan tafel. Ook nog heden zou zoo'n gelegenheid aanleiding geven tot een intiem feestje. —

Dat is echter slechts detail. In haar geheel is deze studie eene merkwaardige bijdrage tot de kloosterhistoriographie van Nederland, en vooral de Orde van Premonstreit mag er groot op gaan haar verleden zoo belicht te zien, wanneer het waar is gelijk blz. IV opgeeft : "Van de 53 Praemonstratenser kloosters, die onder de circaria Frisiae ressorteerden, lagen 32 tusschen Vlie en Eems... Bepaalt men voor iedere nederzetting gemiddeld drie uithoven, — eenige hadden er meer dan vijftien, — dan bedraagt hun aantal in het geheel 96, zoodat met de 32 kloosters samen de Norbertijnen in de bloeiperiode op minstens 128 plaatsen aan deze Noordzeekust gevestigd waren".

Tongerloo.

Dr. A. ERENS

...

J. E. Jansen, *L'abbaye norbertine de Parc-le-Duc. Huit siècles d'existence. 1129-1929*. Malines, Dessain, 1929. XVIII-244 p.

C'est une page remarquable de l'histoire monastique belge — et digne de tenter la plume d'un historien — que le récit des destinées de l'abbaye du Parc, au cours des huit siècles de sa féconde existence.